

УДК 336.02 (477)

БАРАННИК Л.Б.,
д.е.н., професор,
завідувач кафедри оподаткування Університету митної справи та фінансів
ПІСКОВА Ж.В.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри оподаткування Університету митної справи та фінансів

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ ПАРАДИГМИ РОЗВИТКУ

***Анотація.** У статті розглядається сутність державної податкової політики в Україні в контексті нової парадигми розвитку. Зроблено акцент на таку складову податкової політики, як оподаткування в сфері використання природних ресурсів. Указується на недосконалість сучасного вітчизняного природоохоронного законодавства. Запропоновано ряд заходів, які дозволять удосконалити систему оподаткування в сфері природокористування й тим самим посилити відповідальність за використання ресурсів. Стверджується, що така система оподаткування повинна бути побудована на суттєвому розширенні податкової бази і збільшенні податкових ставок за використання запасів природних ресурсів при одночасному підвищенні соціальних стандартів життя населення. Пропонується запозичувати у цьому плані досвід країн Скандинавського регіону, які є світовими лідерами у створенні умов для гармонічного симбіозу людей і природи та взірцем ефективного захисту навколишнього середовища.*

Ключові слова: податкова політика, ринкова економіка, парадигма, розвиток, природні ресурси, скандинавський досвід, оподаткування

Баранник Л.Б., д.э.н., профессор, заведующий кафедрой налогообложения Университет таможенного дела и финансов

Писковая Ж.В., к.э.н., доцент кафедры налогообложения Университет таможенного дела и финансов

ГОСУДАРСТВЕННАЯ НАЛОГОВАЯ ПОЛИТИКА В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ НОВОЙ ПАРАДИГМЫ РАЗВИТИЯ

***Аннотация.** В статье рассматривается сущность государственной налоговой политики в Украине в контексте новой парадигмы развития. Сделан акцент на такую составляющую налоговой политики, как налогообложение в сфере использования природных ресурсов. Указывается на несовершенство современного отечественного природоохрannого законодательства. Предложен ряд мер, которые позволят усовершенствовать систему налогообложения в сфере природопользования и тем самым усилить ответственность за использование ресурсов. Утверждается, что такая система налогообложения должна быть построена на существенном расширении налоговой базы и увеличении налоговых ставок за использование запасов природных ресурсов Украины при одновременном повышении социальных стандартов жизни населения. Предложено заимствовать в этом плане опыт стран Скандинавского региона, которые являются мировыми лидерами в создании условий для гармоничного симбиоза людей и природой, а также образцом эффективной защиты окружающей среды.*

Ключевые слова: налоговая политика, рыночная экономика, парадигма, развитие, природные ресурсы, скандинавский опыт, налогообложение

Barannik L.B., Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Taxation Customs and Finance University
Piskova J.V., PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Taxation Customs and Finance University

STATE TAX POLICY IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE NEW DEVELOPMENT PARADIGM

***Abstract.** The article deals with the essence of the state tax policy in Ukraine in the context of the new development paradigm. Emphasis is placed on a component of tax policy, such as taxation in the sphere of natural resources. It specifies the imperfection of modern domestic environmental legislation. A number of measures that will improve the system of taxation in the sphere of nature and thus to strengthen the responsibility for the use of resources are proposed. It is alleged that the taxation system must be based on a significant expansion of the tax base and increasing tax rates for the use of natural resources of Ukraine while raising social standards of living. It is proposed to borrow in this regard, the experience of Scandinavian countries, who are world leaders in the creation of conditions for the harmonious symbiosis between people and nature, as well as a model of effective environmental protection.*

Key words: tax policy, market economy, the paradigm, the development of natural resources, the Scandinavian experience, taxation

Актуальність проблеми. Історія розвитку оподаткування свідчить, що податки можуть слугувати не тільки фіскальним джерелом, а й важливим інструментом регулювання тих чи інших соціально-економічних процесів. Свідоме використання податків для досягнення відповідних цілей проходить у рамках податкової політики, яку проводить держава. Звичайно, що податкова політика не може постійно здійснюватися «за одним сценарієм». Змінюється час, з'являються нові завдання, які має вирішувати суспільство, отже, мають з'являтися й нові технології податкової політики та концептуальні підходи до того, як спрямувати оподаткування на цілі прогресивного розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій. Податковій проблематиці присвячено чимало праць зарубіжних і вітчизняних науковців. Провідні вчені нашої країни такі як В. Андрущенко, З. Варналій, О. Василик, Л.Воронова, Т. Єфименко, Ю. Іванов, Н. Кучерявенко, А. Крисоватий, І.Луніна, В. Мельник, О. Музика, Ц. Огонь, В. Опарін, М. Пабат, В.Рибак, В. Синчак, А. Соколовська, В. Суторміна, Л. Тарангул, В.Федосов, Л. Шаблиста, К. Швабій, І. Чугунов досліджують різні аспекти теорії й практики оподаткування в Україні. Серед останніх публікацій слід назвати статтю С.Н. Юрія, присвячену становленню та розвитку податкової системи України [1]. Недоліки сучасної податкової системи України аналізують Л.С. Омельченко, О.Е. Лактіонова, І.В. Шурденко, ними запропонована концепція її реформування [2]. Разом з тим, слід продовжувати дослідження змісту і технологій податкової політики, особливо в умовах сучасного етапу трансформації економіки країни. Це пояснюється тим, що протягом багатьох років Україна має дефіцитний державний бюджет, що потребує залучення додаткових ресурсів у вигляді зовнішніх і внутрішніх запозичень, грошової емісії, що негативно впливає на рівень фінансової, й, відповідно, національної безпеки держави. У світі відбуваються швидкі глобалізаційні економічні та геополітичні зміни, які спричиняють й нові тенденції в економічній політиці. Україна, яка знаходиться у вирії цих подій, повинна оперативнo реагувати на виклики часу та здійснювати пошук вирішення проблем адекватних завданням національного розвитку.

Мета статті полягає у з'ясуванні питання, у чому полягає сутність державної податкової політики в Україні в контексті нової парадигми розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нова парадигма цивілізаційного розвитку означає визнання людської особистості найвищою цінністю на землі. Вона змушує переорієнтувати й концептуальні підходи до того, як реально втілити в життя це гасло.

У попередній публікації, присвяченій парадигмі розвитку податкової політики в Україні, ми виходили з того, що демократична держава повинна існувати для народу [3]. Отже, інструменти державного регулювання повинні сприяти прогресивному розвитку нації. З огляду на це, нами сформульована сутність поняття «державна податкова політика», яка полягає в тому, що вона є складовою соціально-економічної політики держави, спрямованою на формування такої податкової системи, яка враховує особистий інтерес платника податків, стимулює накопичення та раціональне використання національного багатства країни, сприяє гармонізації інтересів держави та суспільства, а також забезпечує їх прогресивний розвиток [3].

Оскільки в межах однієї наукової статті розглянути всі аспекти цієї ідеї складно, зупинимось лише на тому, як за допомогою податкової політики можна впливати на стан національного багатства країни через особистий інтерес платника податку. Протягом багатьох століть податкова політика залишалась важливим важелем впливу держави (у різних формах її існування, чи то феодальна монархія, чи то буржуазна республіка) на суспільний розвиток. Податок використовувався для формування та зміцнення національного багатства, а також багатства тих, хто уособлював державу, точніше, державну владу. Із загально-цивілізаційним прогресом людства та просуванням демократичних цінностей, поступово почала відбуватися зміна «філософії» оподаткування. Спочатку це носило фрагментарний характер, згодом все більше пов'язувалось з урахуванням матеріальних статків і можливостей тих, хто сплачує податки, ситуації в економіці країни, державних потреб і завдань. Податкова політика дедалі більше перетворювалася на гнучкий інструмент регулювання державою соціально-економічного розвитку.

Не можемо не погодитися з Галиною Канафоцькою, яка влучно, на нашу думку, сформулювала напрями нової парадигми менеджменту в ХХІ столітті - менеджменту творчості, сутність якого:

по-перше - протистояння процесам саморуйнації людської особистості і руйнівним тенденціям зовнішнього середовища;

по-друге - створення умов для гармонізації відкритих саморегулятивних систем: людини, організації, суспільства;

по-третє - створення умов для реалізації творчого потенціалу кожної людини (незалежно від рівня її свідомості) заради виявлення вектора його відбиття у творчій вільній праці;

по-четверте - формування і впровадження механізму управління творчістю на всіх рівнях для будь-якої відкритої системи [4].

Саме нові ідеї, як складова інформаційних ресурсів, є одним із тих факторів, що постійно впливає на розвиток людини і суспільства в цілому. Використання цього впливу дасть змогу задіяти духовні, інтелектуальні, організаційні, матеріально-фінансові ресурси України для цивілізаційного стрибка й розв'язати невідкладні проблеми часу [там само].

Щодо нових технологій, то життя змушує акцентувати увагу на кількох головних напрямках їх розвитку. Змістом одного з них має стати нова концепція державної податкової політики, спрямована на реалізацію стратегічного курсу розвитку нашої держави, який полягає у розбудові соціально орієнтованої ринкової економіки. Але сучасна цивілізаційна ринкова економіка не означає «ковбойського методу» використання

ресурсів. Нові принципи здійснення податкової політики мають бути спрямовані на збереження та примноження національного багатства.

Дослідження національного багатства триває з давніх часів. Першим, хто на науковій основі почав аналізувати природу та причини багатства народів, був англійський економіст Адам Сміт. Саме цей вчений визначив роль податків у нагромадженні багатства, заклавши теоретичні підвалини сучасної теорії оподаткування. Однак дискусії з приводу векторів розвитку податкової політики тривають й досі.

За своїм складом національне багатство не є однорідним. Учений Головачов А.С. зазначає, що національне багатство складається як з природно-майнового комплексу (свого роду відчутні активи), так і з фінансових активів (золотовалютні резерви, акції, облігації і т.д.) [5]. За визначенням Білецької Л.В. та Білецького О.В. національне багатство - це сукупність створених і накопичених в країні працею всього суспільства матеріальних благ, рівня освіти, виробничого досвіду, майстерності, творчого обдарування населення за всю його історію [6]. Основними складовими національного багатства, на їх думку, є: 1) суспільне, тобто створене працею, речове багатство; 2) природні ресурси; 3) нематеріальне багатство (освітній, кваліфікаційний, науковий, культурний, організаційний потенціали). Головним компонентом багатства країни традиційно вважався фізичний капітал (нагромаджені матеріально-речові фонди). Однак згідно з оцінкою, здійсненою Всесвітнім банком, у 1995 р. в 192 країнах частка фізичного капіталу дорівнювала в середньому лише 16% від загального обсягу багатства. Вагоміше значення має людський капітал, що становить 64%. Отже, останній в більшій мірі становить національне багатство країни.

Нині особлива увага прикута до такої складової національного багатства як природні ресурси. Запаси мінеральних ресурсів України оцінюються зарубіжними експертами у 8 балів за 10-бальною шкалою. За цим показником Україна належить до головних мінерально-сировинних держав світу, і за запасами основних видів корисних копалин з розрахунку на душу населення посідає одне з перших місць у Європі. Охорона і раціональне використання природних ресурсів в Україні регулюються відповідними нормативно-правовими актами природо-ресурсного законодавства. Україна однією з перших країн у світі і перша серед республік колишнього СРСР в законодавчому порядку почала реалізацію концепції платного природокористування. Нині в Україні прийнято понад десяток законодавчих актів (Земельний кодекс України; Кодекс України про надра; Водний кодекс України; Повітряний кодекс України; Закони України: «Про охорону атмосферного повітря»; «Про гідрометеорологічну діяльність»; «Про радіочастотний ресурс»; «Про тваринний світ»; «Про рослинний світ»; «Про альтернативні джерела енергії»), міжнародних угод, безпосередньо пов'язаних із вирішенням проблем природокористування. У 1992 р. Україна стала першою з країн, яка в законодавчому порядку прийняла систему платежів за забруднення природного середовища і використання природних ресурсів.

Але стан здоров'я українського населення, гострі екологічні проблеми, критичний стан навколишнього середовища в багатьох регіонах країни, а також події останнього часу щодо варварського знищення покладів бурштину в ряді областей України свідчать про недосконалість вітчизняного сучасного природоохоронного законодавства. І тому при значних запасах природних ресурсів в Україні необхідно створити економічний механізм природоохоронної діяльності, який дозволив би накопичувати достатньо коштів не тільки для відтворення ресурсів, а й охорони, зберігання та відновлення рівня здоров'я населення, розв'язання соціальних проблем. Проте, з огляду на тему нашої статті, вважаємо, що такий механізм має включати формування системи оподаткування в сфері природокористування як елементу природоохоронної діяльності. Така система оподаткування повинна бути побудована на суттєвому розширенні податкової бази і збільшенні податкових ставок за використання запасів природних ресурсів України при одночасному підвищенні соціальних стандартів життя населення. Завдання податкової системи в цій сфері – застосування підвищених ставок оподаткування до тих виробничих процесів, що шкодять природі й здоров'ю людей; та пільгових ставок до тих, які покращують стан довкілля та допомагають відновленню природних ресурсів. Формування механізму оподаткування будь-якого виду природного ресурсу повинно відбуватись на індивідуальному інтересі платника податків. Тільки тоді у раціональному використанні природних ресурсів буде зацікавлений кожен підприємець, кожен громадянин країни.

Розглянемо, скільки складають податкові надходження до доходів зведеного бюджету України від існуючої системи оподаткування природокористування та природоохоронної діяльності (табл. 1), тобто, спробуємо дізнатися, наскільки ефективно громадяни країни користуються своїми природними благами. Упродовж 2011-2015 рр. величина таких надходжень у структурі ВВП мала тенденцію до зниження. Якщо у 2011 р. їх частка складала 3%, то за п'ять років вона знизилась на 0,58% та у 2015 р. становила 2,42%. У 2014-2015 рр. були внесені зміни до Податкового кодексу України стосовно суттєвого підвищення рентної плати за використання надр, тому у 2014 р. частка цього платежу зросла на 0,27% і становила 1,25% у структурі ВВП, а вже в 2015 р. ця частка складала 2,12%. На жаль, такі зміни у податковому законодавстві значно не вплинули на підвищення ефективності використання природних ресурсів в Україні.

Задля дієвих податкових механізмів використання природних ресурсів (в тому числі у кожному з регіонів України) необхідно створити регіональні кадастри природних ресурсів і на їх основі здійснювати формування механізму оподаткування землі, водних, лісових та інших природних ресурсів, а також податкового механізму, спрямованого на оподаткування виробництва із забруднюючими речовинами.

Таблиця 1

Фрагмент структури доходів зведеного бюджету України за 2011-2015 рр.

Роки Показник	2011		2012		2013		2014		2015	
	млн. грн.	частка у ВВП, %	млн. грн.	частка у ВВП, %	млн. грн.	частка у ВВП, %	млн. грн.	частка у ВВП, %	млн. грн.	частка у ВВП, %
Податкові надходження	334691,9	25,42	360567,2	25,59	353968,1	24,33	367511,9	23,46	396795,0	20,05
<i>Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів</i>	14826,40	1,13	17537,40	1,24	28863	1,98	33596,70	2,14	44679,0	2,26
<i>Збір за спеціальне використання лісових ресурсів</i>	269,50	0,02	316,80	0,02	354,70	0,02	623,90	0,04	213,7	0,01
<i>Збір за спеціальне використання води</i>	1170,30	0,09	1363,20	0,10	1474,90	0,10	1265,10	0,08	704,4	0,04
<i>Плата за користування надрами</i>	2 684,00	0,20	3 271,60	0,23	14225,30	0,98	19620,40	1,25	42049,0	2,12
<i>Плата за землю</i>	10700,90	0,81	12581,70	0,89	12802,90	0,88	12083,90	0,77	-	-
<i>Рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси</i>	21145,60	1,61	17654,30	1,25	5700,20	0,39	5987,50	0,38	0,00	0,00
<i>Рентна плата</i>	16822,50	1,28	13402,00	0,95	1498,20	0,10	1465,50	0,09	0,00	0,00
<i>Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію</i>	2463,8	0,19	2448,30	0,17	2554,40	0,18	2674,60	0,17	0,00	0,00
<i>Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності</i>	1859,30	0,14	1804,10	0,13	1647,60	0,11	2942,00	0,19	0,00	0,00
<i>Екологічний податок</i>	2275,90	0,17	2816,00	0,20	3899,50	0,27	4830,90	0,31	1711,9	0,09
<i>Збір за забруднення навколишнього природного середовища</i>	430,40	0,03	42,70	0,00	16,90	0,00	6,20	0,00	0,00	0,00
<i>Збір за користування радіочастотним ресурсом України</i>	773,60	0,06	840,50	0,06	938,40	0,06	1338,20	0,09	1495,1	0,08
<i>Система оподаткування природокористування та природоохоронної діяльності</i>	39451,90	3,00	38890,9	2,76	39418	2,71	45759,5	2,92	47886	2,42
<i>Номінальний ВВП, млн. грн.</i>	1316600	x	1408889	x	1454931	x	1566728	x	1979458	x

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>) та Державної казначейської служби України (<http://www.treasury.gov.ua>)

У Конституції України зазначено, що наша країна є соціальною державою (стаття 1 Конституції України). Це означає, що держава має існувати задля своїх громадян, сприяти зростанню їхнього добробуту. Важливим фактором соціуму є не розвиток сам по собі. Особа не живе в ізольованому світі. Людина, суспільство є частиною природи. Природні ресурси є засобом розвитку продуктивних сил і важливим екологічним фактором життєдіяльності суспільства. Поклавши в основу подальшого розвитку держави інтереси людини, її прагнення жити і творити в гармонії з природою, взявши до уваги основні ідеї і принципи, задекларовані на конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.), Україна започатковує процес змін, які за характером та обсягом експлуатації ресурсів, стратегією інвестування, спрямуванням освіти та науково-технічного прогресу, захищеністю життєдіяльності відповідатимуть сьгоднішнім і майбутнім потребам, створять сприятливі умови для збереження навколишнього природного

середовища і природно-ресурсного потенціалу держави та розвитку нації, тобто започатковує перехід на шлях сталого розвитку. Основні засади сталого розвитку визначені ООН як стратегія розвитку на XXI століття. Разом з тим, реалізація такого курсу є тривалим і складним процесом. Україна немає власного досвіду розвивати економіку й сприяти задоволенню потреб людини в умовах ринкової системи господарювання. В результаті попередньої господарської діяльності в Україні склалася вкрай нераціональна структура природокористування, яка є наслідком нагромадження за багато десятиріч структурних деформацій господарства, домінування природомістких галузей промисловості, ресурсо- та енергомістких технологій, переважне використання невідновлювальних природних ресурсів, сировинної орієнтації експорту, надмірної концентрації виробництва в окремих регіонах держави. Нинішня структура економіки в цілому залишається неефективною та екологічно небезпечною. Немає й дієвих економічних механізмів, які дозволяють регулювати ці процеси. Щойно створюється податкова система. Економічна функція податків складається у впливі на суспільне відтворення, тобто на будь-які процеси в економіці країни, а також соціальний розвиток. Тому наразі принципово важливо розвивати це призначення податків.

Позитивним для вивчення та адаптування щодо українських реалій у цьому питанні є досвід скандинавських країн, в яких фактично реалізована концепція гармонічного розвитку людини, суспільства та природи. Вони є світовими лідерами за рівнем життя населення, зразком економічної стабільності, захисту навколишнього середовища тощо. Ці держави характеризуються певними рисами, що вирізняють дану групу з-поміж інших країн та регіонів. Це – соціальна зорієнтованість економіки та зростання соціальної відповідальності бізнесу, жорстка фіскальна політика з високим рівнем податкового навантаження, регулююча роль держави щодо розпорядження доходами від використання природних ресурсів, розвиток енергетичної галузі і впровадження енергозберігаючих технологій, введення екологічної сфери в межі компетенції державного управління, підтримка національних виробників [7].

Управління основними фінансовими потоками створило базу для ефективної економіки з високим рівнем соціалізації. Скандинавські країни ввійшли в 20-ку лідерів за рівнем ВВП на душу населення (Норвегія – 84,358, Данія – 55,891, Швеція – 48,936, Фінляндія – 44,512, Ісландія – 39,617 тис. дол. США). Legatum Institute за рейтингом добробуту присудив цим країнам місця у першій 15-ці лідерів (Норвегія – перше, Данія – друге, Швеція – п'яте, Фінляндія – сьоме, Ісландія – дванадцяте місце) [8].

Такі конкурентні переваги у соціальній сфері були досягнуті через зменшення розриву у рівнях доходу різних верств населення ще у другій половині XX ст., коли уряди цих країн впровадили жорстку багаторівневу фіскальну політику з різними ставками оподаткування залежно від прибутків. Кошти, отримані з податкових джерел, стали перерозподілятися уповноваженими органами та повертатися населенню у вигляді субсидій на використання окремих державних послуг, здійснення економічної діяльності в стратегічно важливих галузях економіки тощо. Значні надходження місцевих податків забезпечують соціальний захист населення, підтримку високого рівня медичного обслуговування, підвищення професійної кваліфікації робітників тощо. Так, загальні витрати на соціальний захист на кінець першого десятиліття XXI ст. склали в Данії 29,7% ВВП, Швеції – 29,3%, Фінляндії – 26,3%, Норвегії – 22,4%, Ісландії – 22%. Витрати на пенсійне забезпечення становили у Данії - 11% від ВВП, Швеції - 11,8%, Фінляндії - 10,7%, Норвегії - 7,6% та Ісландії - 7,2%. Забезпечення сфери охорони здоров'я сягнули у Данії – 11,2% ВВП, Ісландії – 8,2%, Норвегії – 9,7%, Фінляндії – 9,7%, Швеції – 9,9%, що дозволило їм досягти рівня країн економічних лідерів за рівнем даного показника на душу населення. Достатньо значними стали й бюджетні витрати на охорони здоров'я громадян (табл. 2).

Таблиця 2

**Державні витрати на охорону здоров'я в скандинавських країнах
за 2010 р. та в Україні за 2015 р.**

Країни	Показники	
	Державні витрати на сферу охорони здоров'я (% від ВВП)	Державні витрати на сферу охорони здоров'я на душу населення (дол. США)
Данія	11,2	6272
Ісландія	8,2	3130
Норвегія	9,7	7661
Фінляндія	9,7	4309
Швеція	9,9	4251
Україна	0,57	8,37

Джерело: [4] та доповнено авторами за даними Державної казначейської служби України (<http://www.treasury.gov.ua>)

Досягнення високого рівня соціального захисту населення та фінансування різноманітних програм, спрямованих на покращення умов життя, у свою чергу, сприяли зростанню тривалості життя. Скандинавські країни є лідерами рейтингу ПРООН за індексом людського розвитку (2015), що характеризує їх як країни рівних можливостей та соціальної справедливості. Україна, на жаль, залишається аутсайдером на рівні цих країн, й у 2015 р. посіла 81 місце за цим індексом із результатом 0,747.

Основним джерелом наповнення бюджету в скандинавських країнах є податки. Рівень оподаткування цих країн прийнято вважати одним із найвищих у світі. Це пов'язано зі значними відрахуваннями з доходів

фізичних осіб і достатньо високими ставками податків на прибутки корпоративного бізнесу. Проте високі ставки оподаткування не ускладнюють функціонування фінансової системи в аналізованих країнах. Спеціалістами Світового банку, МФК і PwC було розроблено «Paying Taxes 2015». Відповідно до нього Данія, Ісландія, Норвегія та Фінляндія входять до 20 країн, де діє спрощена система оподаткування. Зокрема в Данії сплачують 10 податків, загальна ставка податку становить 26%; Ісландія має 26 податкових платежі, загальна ставка податку становить 29,7%; Фінляндія – 8 податків і загальну ставку податку 40,0%; Норвегія відповідно має 4 податкові платежі й загальну ставку податку 40,7%. Швеція у цьому рейтингу займає 26 місце з такими показниками: сплачується 6 податків із загальною ставкою 49,4%. Україна ж займає 108-е місце у рейтингу серед 183 країн із такими показниками: 5 податкових платежів, загальна ставка податку – 52,9% [9].

Загальна ставка податку в Україні майже вдвічі вища, ніж у Данії та Ісландії, і перевищує ставки Норвегії та Фінляндії, що гальмує функціонування вітчизняної фінансової системи. Варто зазначити, що, наприклад, природні ресурси Данії дуже обмежені. У 1970-х рр. економіка цієї країни повністю залежала від імпорту нафти, 90% якої йшло на виробництво електроенергії. Нафтові корпорації були основним платником податку на прибуток. Згодом виявлені нафтові родовища в датському секторі Північного моря частково знизили залежність Данії від світових нафтових ринків. Тепер близько 90% електроенергії виробляється на вугільних електростанціях. Аналіз зарубіжних податкових інструментів системи оподаткування в сфері природокористування показує, що у цих країнах доходи від експлуатації природних ресурсів, як правило, формуються через систему податків, орієнтованих на вилучення ренти у користувача природних ресурсів. У державах, багатих природними ресурсами, практикуються такі податки, як роялті (економічна ефективність освоєння ресурсів стає домінуючим фактором в її концепції), податок на доступ до природного ресурсу, податок на видобуток і розвідку, спеціальні податки на прибуток видобувних компаній, диференційовані рентні платежі, земельний податок і т.д. Існують такі основні типи платежів: по-перше, платежі за природні ресурси, призначені для перерозподілу ренти, що виникає у користувачів природних ресурсів у процесі їх експлуатації. При їх визначенні виходять з величини рентного доходу і орієнтуються на ту його частку, яка повинна бути вилучена у користувача природного об'єкта; по-друге, платежі, спрямовані на підтримку існуючої системи управління природокористуванням. Вони є інструментом збору коштів для покриття адміністративних витрат з контролю за експлуатацією природних ресурсів і деяких інфраструктурних витрат (всілякі ліцензійні збори тощо) [10, с.206]. Додаткові платежі стягуються за послуги, пов'язані з оцінкою природних ресурсів (лабораторний аналіз, геологічні та топографічні дослідження території, реєстрація та сертифікація документів і т.д.). Ці платежі йдуть не до загального, а до спеціального фонду, призначеного для поліпшення якості відповідних послуг.

Висновки. Україні, як державі, що має достатню мінерально-сировинну базу, необхідно адаптувати досвід країн скандинавського регіону щодо оподаткування природокористування та природоохоронної діяльності при розробці власної концепції податкової політики.

Оскільки держава є головним фінансовим суб'єктом, тому саме вона повинна відповідати за наповнення бюджету та підтримувати умови, за яких буде забезпечуватися його збалансування. Податки є головним інструментом перерозподілу сукупного доходу через бюджетно-податкову систему. Досвід скандинавських країн свідчить, що податки також є вагомим інструментом, який дозволяє зберігати та дбайливо використовувати національні природні ресурси. Ці країни ведуть розумне управління своїми доходами від природних ресурсів, спрямовуючи їх на соціальні цілі.

Для ефективності перерозподілу сукупного доходу в нашій країні необхідно децентралізувати податкову систему, збір і розподіл податків здійснювати переважно на місцевому рівні. Слід спростити правила адміністрування сплати податків шляхом забезпечення розрахунку податкових зобов'язань платника податків державними фіскальними органами, надсилання податкових повідомлень-рішень щодо сплати податків, а також надання компетентної консультації.

Скандинавська соціально орієнтована ринкова економіка відрізняється високим ступенем централізації та жорстким контролем за сплатою податків, особливо від діяльності за використання національних ресурсів. Проте високі податки не обтяжують населення цих країн, вони повертаються громадянам у вигляді високих соціальних гарантій.

У вітчизняному оподаткуванні повинні відбутись зрушення у бік прямих податків. Врешті-решт при оподаткуванні доходів фізичних осіб слід перейти до диференційованого підходу щодо отриманих доходів - збільшити ставки на надвисокі доходи (які перевищують двократний розмір середньої заробітної плати в країні) та звільнити громадян з низькими доходами від сплати ПДФО.

Формування системи оподаткування природокористування та природоохоронної діяльності повинно відбуватись шляхом суттєвого розширення податкової бази і збільшення податкових ставок за використання природних ресурсів при одночасному підвищенні соціальних стандартів життя населення. Формування механізму оподаткування будь-якого виду природного ресурсу повинно відбуватись перш за все в національних інтересах, тобто інтересів народу.

Список використаної літератури

1. Юрій, С.М. Податкова система України: становлення та розвиток / С.М. Юрій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=.pdf
2. Омельченко, Л.С. Необходимость реформирования налоговой системы Украины в современных условиях / Л.С. Омельченко, О.Е. Лактионова, И.В. Шурденко // Вісник Приазовського державного технічного університету. –

Сер.: Економічні науки. – 2010. – Вип. 20 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://eir.pstu.edu/bitstream/handle/123456789/4241/pdf>.

3. Баранник, Л.Б. Нова парадигма розвитку податкової політики в Україні / Л.Б. Баранник, Ж.В. Піскова // Філософія. Культура. Життя : Міжвуз. зб. наук. праць. – Вип. 42. – Д. : ДДФА, 2015. – С. 112-122.

4. Канафоцька Г. Нова парадигма менеджменту XXI століття / Г. Канафоцька [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://h.ua/story/74954>

5. Головачов, А.С. Макроекономіка : Курс лекцій / А.С. Головачов - Мн.: АУП, 2002. - 253 с.

6. Білецька, Л.В. Економічна теорія (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка) : Підручник. 2-ге вид. перероб. та доп. / Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савич - К. : Центр учбової літератури, 2009. - 688 с.

7. Шморгун, О.В. Стратегічні напрямки підвищення конкурентоспроможності країн скандинавського регіону в XXI ст. / О.В. Шморгун // Економічний форум. - № 3/2012 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://eforum-lntu.com>

8. The 2011 Legatum Prosperity Index Table Rankings [Electronic Resource] // LEGATUM INSTITUTE. – Mode of access: <http://www.prosperity.com/rankings.aspx>

9. Рейтинг стран по налогам. Рейтинг стран по простоте и сложности налогообложения [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Special-Reports/Paying-Taxes-2015.pdf>

10. Зозуля В.В. Концепция развития системы налогов и иных обязательных платежей за лесопользование : Монография / В.В. Зозуля - М.: ЮРАЙТ, 2014.